

Fonteinkerk, 27 februari 2022
Lezingen: Jesaja 5:1-7 en Lucas 6:39-49

Afgelopen vrijdag stond er een zure brief in de krant, van een emerituspredikant uit Bergen op Zoom. Nu ben ik toevallig buitengewoon allergisch voor emerituspredikanten die zich met hun grote mond met de gang van zaken blijven bemoeien, maar ik besloot toch om de brief te lezen. De kerk heeft tijdens de coronacrisis vrijwel alle kansen laten liggen, vond deze uitgerangeerde predikant. Opkomen voor de kwetsbaren, pleiten voor een duurzamere samenleving, - de kerk had gezwegen. “Juist de kerken zouden hierin een eigen geluid hebben moeten laten horen, maar het bleef er oorverdovend stil.”

Boven de brief was een foto geplaatst, van de Nassaukerk in Amsterdam. Blijkbaar hadden ze op de redactie geroepen: “Jongens, hebben wij nog ‘n foto van een kerk in Bergen op Zoom?” “Nee, hebben we niet. Wel een foto van de Nassaukerk in Amsterdam!” “O, mooi, geef maar; dan plaatsen we die er wel bij...” Tot mijn grote vreugde lieten de mensen van de Nassaukerk het er niet bij zitten; die reageerden met een ingezonden brief waarin ze lieten horen dat hun kerk in de coronatijd bepaald niet stil had gezeten! De Nassaukerk had van alles gedaan om een open, gastvrij huis te blijven, en had allerlei activiteiten georganiseerd om daklozen op te vangen en kerk in de buurt te zijn. De kansen die er waren, hadden ze gegrepen.

Als rechtgeaard calvinist kun je natuurlijk niet zomaar zeggen dat je trots bent op je kerk, en moet je altijd deemoedig toegeven dat het allemaal wel beter had gekund. Maar als er een foto van de Fonteinkerk in de krant had gestaan, dan had ik best willen schrijven dat ook wij niet stil hebben gezeten. Bijna dagelijks was de kerk open met een stilte-uur, voor iedereen die wat stilte, bezinning en bemoediging zocht. Er werden maaltijden aan huis bezorgd, en er werd soep op de stoep gezet. Er waren telefooncirkels en er was veel onderling pastoraat. Kosten noch moeite werden gespaard om de kerkdiensten online door te laten gaan, en er was in al die diensten consequent een kyriegebed voor de nood van de wereld. Ongetwijfeld had het méér kunnen zijn en had het beter gekund. Maar je kunt van de Fonteinkerk (en van talloos veel andere kerken) toch niet serieus zeggen dat we onze kansen hebben laten liggen!

Toen de coronacrisis twee jaar geleden uitbrak, hebben we een paar keer gesproken over wat een crisis doet: hoe de crisis meer een meer onze ware aard blootlegt, laat zien hoe wij eigenlijk denken en wie wij werkelijk zijn. De Faraó van Egypte liet onder de druk van de Tien Plagen steeds meer zijn ware aard zien. In Nederland gebeurde dat ook: aan het begin veel saamhorigheid en vertrouwen in de overheid, een warm applaus voor de zorgmedewerkers, veel activiteiten van verbinding en omzien naar elkaar, maar later steeds meer verharding en verbale agressie, tegenstelling en polarisatie. Onder de druk van de crisis werd duidelijk dat wij een verdeeld land zijn, waarin veel teveel mensen een veel te kort lontje hebben. In het licht van die ontwikkeling vind ik dat de kerken het goed gedaan hebben, door zich niet te mengen in heilloze discussies, maar door rustig en bescheiden aanwezig te zijn met een ruimte van stilte en bezinning, en met verhalen van hoop en bemoediging. Ik denk dat de kerken op die manier hebben laten zien wie ze zijn, wat ze willen zijn, op welk fundament zij willen staan. En dan vind ik de kerk, ondanks de krimp en de kramp van deze tijd, nog altijd een vruchtbare onderneming, een instituut dat opkomt voor het goede in deze wereld.

Het lied van de wijngaard, gezongen door Jesaja (5:1-7), komt vermoedelijk uit de tijd van het Looftuftenfeest, het feest van dankbaarheid voor de oogst. Het zou best zo kunnen zijn dat de profeet Jesaja dit lied heeft gezongen temidden van de vreugde over een mooie oogst. En hij begint met een prachtige schets. Op een fraaie berghelling ligt de hooggelegen wijngaard:

losgemaakte grond, de beste planten staan er, beschenen door de zon, voorzien van regen, en van een beschermende muur. De wijngaardenier heeft er alles aan gedaan. Terecht zijn er hoge verwachtingen. Hij ziet uit naar de druiven: vruchten van eerlijkheid, vrede en recht. Deze wijngaard zal laten zien hoe mooi het leven kan zijn, hoe mooi God het bedoeld heeft. De verwachtingen komen niet uit. In zijn lied neemt Jesaja ons mee naar de harde realiteit. De eigenaar van de wijngaard wandelt door een landschap van teleurstelling, het landschap van leugen, oorlog en onrecht, kapotte stenen, doornen en distels, zure druiven. “Mensen, wat had ik nog meer aan mijn wijngaard moeten doen? Wat heb ik verkeerd of te weinig gedaan?” En dan volgt er een donkere onheilsaankondiging: de landheer zal zijn wijngaard prijsgeven aan verwildering en verwoesting. Hij trekt zich terug en kijkt er niet meer naar om.

Als jonge predikant legde ik, om begrijpelijke en doorzichtige redenen, altijd de nadruk op de mislukking. Wij mensen stellen God altijd teleur; wat wij doen is nooit genoeg, bij lange na niet, en wij moeten flink ons best doen om betere resultaten te halen. Hier in de Fonteinkerk hebben jullie mij deze calvinistische blik afgeleerd. Het mag toch ook weleens positief zijn, met een bemoediging hier en een compliment daar... En dat is een mooie en terechte waarheid. Bovendien moeten we niet over het hoofd zien dat Jesaja een profeet is. Profeten zijn in de Bijbel geen waarzeggers of toekomstvoorspellers. Zij doen niets anders dan het volk Israël herinneren aan zijn diepste bestemming: volk te zijn van een rechtvaardige en menslievende God. Als zij dreigende woorden spreken, over straf en oordeel, doen zij dat nooit om de toekomst vast te leggen, maar om het volk tot een beslissing op te roepen: de beslissing om de weg van het onrecht te verlaten, en weer te gaan leven vanuit naastenliefde en zorgzaamheid. Zelfs de zwartste onheilsaankondiging betekent niet dat de toekomst onwrikbaar vastligt; er is altijd ruimte voor bekering en toekomst. Een prachtig voorbeeld hiervan is het verhaal van Jona. Jona moet de stad Nineve gaan vertellen dat het einde nabij is: “Nog veertig dagen, dan wordt Nineve weggevaagd!” Als dan de mensen zich in zak en as bekeren en beterschap beloven, komt God op zijn dreigende plannen terug: Hij spaart de stad. Tot groot ongenoegen van Jona, die zegt: “Ik wist het wel: U bent veel te goed en veel te genadig. Daarom wilde ik aan deze hele onderneming niet meewerken; U bent altijd weer bereid om de misdadigers een nieuwe kans te geven!” Met al zijn gemopper vergeet Jona dat dat nou juist de taak van een profeet is: met zijn harde woorden de toekomst niet vastleggen, maar juist veranderen! Zo wil ook Jesaja, met zijn dreigement dat God de wijngaard zal vernietigen, niet het noodlot aankondigen maar het lot veranderen. Mensen kunnen altijd weer de keuze maken voor het goede, en God laat altijd ruimte voor een opening naar de toekomst.

Die mooie wijngaard staat niet alleen voor Israël; hij staat voor de hele, de wijde wereld. En hoe gaan wij, mensen, met deze wijngaard om? Beseffen wij nog dat wij de wereld in bruikleen hebben, dat de aarde nooit ons eigendom zal worden? Dit waardevolle besef hebben wij als christenen overgenomen van de Joden: de wijngaard is van God. Wij hebben de wereld in bruikleen. Het gesprek hierover zou wellicht verenigend kunnen werken. Want over de punten van verschil worden we het nooit eens. “Wie is Jezus voor ons?” Over zo’n vraag zullen christenen, Joden, moslims en andere gelovigen nooit tot een eensluidend antwoord komen. Maar we zouden elkaar wel kunnen aanspreken op het gemeenschappelijke besef dat we een verantwoordelijkheid, een roeping hebben. Hoe gaan we met deze wereld om, hoe gaan we met onze medeschepselen en medemensen om? Wat betekent het, dat aan ons allemaal de vraag naar de oogst, naar de goede vruchten zal worden gesteld??

In december 2015 spraken 51 orthodoxe rabbijnen (afkomstig uit 14 landen) zich volmondig uit vóór een dialoog met het christendom. Dat was een unieke gebeurtenis, omdat meestal alleen enkele liberale Joden zich interesseren voor het gesprek met christenen. De orthodoxe

rabbijnen schrijven: “Na bijna twee millennia van wederzijdse vijandigheid en vervreemding herkennen wij, orthodoxe rabbijnen (...) de historische kans die nu voor ons ligt. Wij streven ernaar de wil te doen van onze Hemelse Vader door de uitgestoken hand van onze christelijke broeders en zusters te accepteren. Joden en christenen moeten samenwerken als partners om de morele uitdagingen van onze tijd aan te pakken.” Even verderop in het stuk omschrijven zij dit partnerschap als “partners bij de verlossing van de wereld”. Kijkend naar de gelijkenis van Jesaja zouden we kunnen zeggen: Joden en christenen hebben samen de opdracht om zo goed mogelijk te zorgen voor de wijngaard van de Heer, niet alleen omdat we dezelfde morele verplichting hebben, maar ook omdat deze opdracht voor Joden EN christenen in het teken staat van Gods verbond met mensen.

Als christen vind ik dat nog altijd de grote waarde van de kerk: binnen de muren van de kerk blijven wij de grote levensvragen stellen. Wat voor een mens wil ik zijn, welk doel geef ik aan mijn leven? Wat voor vruchten mogen er aan mij groeien, en op welk fundament wil ik staan? In welke richting wil ik groeien, en Wie heeft het in mijn bestaan voor het zeggen? Daarbij is het perspectief altijd hoopvol en uitnodigend: ik ben geen bouwval, want ik kan altijd bouwen aan een sterker fundament. Ik ben geen slechte boom, want ik kan ervoor kiezen een betere boom te worden, met goede vruchten. God heeft ons in Jezus laten zien dat Hij mensen nooit afschrijft, nooit voorgoed laat vallen. Ook de meest onheilspellende, striemende woorden in de Bijbel zijn bedoeld om mensen tot omkeer te bewegen, om de toekomst weer een hoopvolle wending te geven. God gaat met mensen het avontuur aan; Hij blijft zich met ons verbonden voelen. Dat is de kern van elke kerkdienst, van elke viering van avondmaal of doop: aan de liefde van God komt geen einde. Er is altijd weer een nieuw begin. Mensen kunnen altijd weer de keuze maken voor het goede, en God laat altijd ruimte voor een opening naar de toekomst. Dat is het fundament van ons bestaan.